

Лекція з дисципліни «Всесвітня історія»
На тему: «Початок Другої світової війни»

План:

1. Початок війни. Напад на Польщу.
2. «Дивна війна».
3. Напад СРСР на Фінляндію («зимова війна»).
4. Окупація Німеччиною Данії, Нідерландів, Бельгії та Люксембургу. Поразка Франції.
5. Доля Західної України, Західної Білорусії, Північної Буковини, Бессарабії, держав Балтії. Відносини між СРСР та Німеччиною.
6. Повітряна війна над Англією. Боротьба за Атлантику.
7. Агресія в Північній Африці та на Балканах.

1. Початок війни. Напад на Польщу.

Друга світова війна розпочалася з нападу Німеччини на Польщу. На польському кордоні вермахт (війська нацистської Німеччини) зосередив понад 50 із 75 існуючих у нього дивізій кількістю 1,5 млн осіб. Німецьким військам протистояла польська армія, що налічувала понад 1 млн солдатів і офіцерів, але мала обмаль танків, літаків, гармат. До війни також готувався і СРСР, якому згідно з таємним протоколом мала відійти територія Польщі до річки Вісли.

Вторгнення німецьких військ на територію Польщі розпочалося 1 вересня 1939 р.

Нападу на Польщу передувала провокація Німеччини. 31 серпня 1939 р. о 20.00 загін із карних злочинців, переодягнених у польську форму, здійснив напад на радіостанцію німецького прикордонного містечка Глейвіц. Після її «захоплення» перед мікрофоном було зроблено кілька пострілів, і один із нападників, що знав польську мову, зачитав заяву, зміст якої полягав у тому, що «настав час війни Польщі проти Німеччини». Потім почалася перестрілка із загоном поліції, що оточив станцію. Щоб приховати наслідки цієї провокації, усі її учасники були розстріляні.

До 8 вересня головні сили польської армії були розгромлені.

17 вересня, коли крах Польщі став очевидним, а польський уряд залишив країну, польський кордон перейшли радянські війська. Для здійснення вторгнення до Польщі було створено два фронти — Український та Білоруський. На вимогу А. Гітлера Червона армія форсовано просувалася в напрямку Коломиї—Косова, щоб перетнути шлях відступу польським солдатам

і біженцям до Румунії. Вийшовши до річок Західний Буг і Сян, Червона армія зупинилася.

Відповідно до домовленостей 23 серпня 1939 р. німецьке командування відвело свої війська за демаркаційну лінію (лінію розмежування) від Львова й Бреста. Підсумком агресії Німеччини та СРСР стало укладення між ними 28 вересня 1939 р. у Москві Договору про дружбу і кордон, до якого додавалися таємні протоколи про поділ сфер впливу і співпрацю між двома країнами. Цей договір зафіксував розділ Польщі й уточнив лінію радянсько-німецького кордону.

2.«Дивна війна».

Англія, а згодом і Франція після марних спроб схилити А. Гітлера стати на шлях переговорів і вивести війська з Польщі й окупованої частини Чехословаччини оголосили Німеччині війну. Проте переходити в наступ союзники не поспішали. Період війни між 3 вересня 1939 та 10 травня 1940 р. дістав назву «дивної війни», оскільки, оголосивши війну, жодна сторона її фактично не вела.

Одразу після розгрому Польщі А. Гітлер готувався до наступу на Заході. Проте німецька армія поступалася союзникам. Тому було розроблено план на основі стратегії блицкригу («блискавичної війни»), яка передбачала раптові дії для захоплення противника зненацька.

3.Напад СРСР на Фінляндію («зимова війна»).

Між двома країнами велися тривалі переговори, у ході яких СРСР вимагав від фінської сторони поступитися на його користь значними територіями в районі Ленінграда (сучасний Санкт-Петербург) та узбережжям Фінської затоки в обмін на болотисті й лісисті території на півночі.

На світанку 30 листопада 1939 р. радянські війська атакували фінську армію, що займала прикордонні укріплення. Напад передувала провокація з обстрілом власної прикордонної застави.

30 грудня наступ радянських військ припинився. Й. Сталін вжив жорстоких заходів для наведення порядку у військах. Почалися нещадні бомбардування фінських міст. Фінляндія фактично опинилася наодинці з агресором. Жодна з країн не надала їй дієвої допомоги.

11 лютого 1940 р. розпочався другий наступ радянських військ, що завершився проривом «лінії Маннергейма». 12 березня 1940 р. СРСР і Фінляндія підписали мирний договір, за яким жертва агресії втрачала значну частину своєї території, де до війни проживало 450 тис. осіб, тобто 1/8 населення країни.

4.Окупація Німеччиною Данії, Нідерландів, Бельгії та Люксембургу. Поразка Франції.

9 квітня 1940 р. Німеччина без оголошення війни напала на Данію та Норвегію (операція «Везерські навчання»). Данія одразу капітулювала, Норвегія чинила опір агресії. Однак у командуванні норвезькою армією активізувалися прихильники нацистів. У червні 1940 р. у зв'язку із загрозливим становищем на

Західному фронті десант союзників було евакуйовано до Англії. Уся Норвегія була окупована німецькими військами.

10 травня 1940 р. німецька армія вторглася в Бельгію, Нідерланди й Люксембург. Англо-французькі війська прийшли їм на допомогу. Ще 15 травня капітулювали Нідерланди, 28 травня склала зброю Бельгія.

10 червня уряд Франції переїхав до міста Бордо, а 14 червня німці увійшли в столицю. Уряд Франції подав у відставку. Новий голова уряду маршал Анрі-Філіпп Петен 22 червня 1940 р. уклав із Німеччиною перемир'я.

Під впливом успіху німецьких військ у війну вступила Італія, яка прагнула взяти участь у поділі Франції. Проте італійська армія наразилася на сильний опір французьких частин і не змогла просунутися вперед.

За умовами перемир'я Франція втратила понад 2/3 території, що переходила під контроль окупаційної влади.

Деякі французи не погодилися на капітуляцію. Центром їх об'єднання став Французький національний комітет, утворений генералом П. де Голлем у Лондоні. 7 серпня 1940 р. між В. Черчиллем і П. де Голлем було укладено угоду, яка давала право формувати в Англії французькі збройні сили.

5. Доля Західної України, Західної Білорусії, Північної Буковини, Бессарабії, держав Балтії. Відносини між СРСР та Німеччиною.

23 серпня і 28 вересня 1939 р. Західна Україна була включена до складу УРСР, а Західна Білорусія — до складу БРСР. На цих територіях активно впроваджували заходи радянзації.

Наступним об'єктом експансії СРСР стали країни Балтії. 28 вересня 1939 р. у Москві було підписано пакт про взаємодопомогу з Естонією, за яким СРСР отримав право ввести на її територію свої війська. Такі договори було підписано також із Латвією і Литвою. У всіх договорах радянська сторона брала на себе зобов'язання не втручатися у внутрішні справи країн Балтії.

Проте вже влітку 1940 р. СРСР висунув урядам держав Балтії необґрунтовані ультиматуми про порушення зобов'язань. На територію Литви, Латвії та Естонії увійшли додаткові радянські війська. Під наглядом окупаційної влади в країнах було проведено вибори до нових органів влади, а в серпні 1940 р. ці республіки увійшли до складу СРСР.

23 червня — 3 липня 1940 р. радянські війська, користуючись тим, що головні сили вермахту були зосереджені на Заході, зайняли територію Бессарабії і Північної Буковини, що входили до Румунії. Це викликало обурення в Берліні, оскільки територію Буковини не було зазначено в таємному протоколі як зону впливу СРСР. 27 вересня 1940 р. Німеччина, Італія та Японія уклали між собою пакт. Німеччина почала готуватися до війни із СРСР.

6. Повітряна війна над Англією. Боротьба за Атлантику.

Після поразки Франції Англія залишилася сам-на-сам із Німеччиною. 16 липня 1940 р. А. Гітлер підписав план операції «Морський лев», яка передбачала

завоювання Англії. Можливостей здійснити масову висадку військ на Британські острови в Німеччині не було через нестачу плавучих засобів.

Тоді Німеччина вдалася до повітряного наступу на англійські міста з метою примусити Велику Британію капітулювати. Наступ розпочався 15 серпня, а завершився пізньої осені. Англія вистояла, зазнавши значних матеріальних і людських втрат (понад 30 тис. осіб).

Іншим серйозним випробуванням для Англії була боротьба за Атлантику. Країна отримувала водними шляхами 50% стратегічної сировини й продовольства. Проте Німеччині не вдалося перерізати атлантичні комунікації.

Завоювання Франції, Норвегії, Данії дало можливість Німеччині перейти в рішучий наступ. Вирішальну роль у цій боротьбі німецьке командування відводило лінкорам «Бісмарк», «Тірпіц» тощо. Проте вони зазнали поразки, не завдавши значних втрат Англії.

7. Агресія в Північній Африці та на Балканах.

Після поразки Франції серйозну небезпеку для Великої Британії становила не лише Німеччина, але й Італія, яка мала досить значні сухопутні, військово-морські та повітряні сили.

Влітку 1940 р. італійські війська розпочали воєнні дії проти англійських військ у Східній Африці. Італія мала в Ефіопії 300 тис. солдатів та офіцерів проти 30 тис. англійців у Сомалі, Кенії та Судані. У липні італійська армія зайняла частину Кенії, ряд пунктів у Судані й захопила Британське Сомалі.

Ще 28 жовтня 1940 р. у ході «битви за Англію» Б. Муссоліні без узгодження з А. Гітлером розпочав наступ із території Албанії на Грецію, прагнучи реалізувати плани створення Середземноморської імперії. Італійський наступ дуже швидко здав позиції, і грецька армія, перейшовши в контрнаступ, відкинула італійські дивізії за кордон Албанії.

У січні—травні 1941 р. англійські війська вигнали італійську армію із Британського Сомалі, Кенії, Судану, Ефіопії. На початку лютого 1941 р. раптовим контрударом англійські солдати оточили італійські війська в Єгипті та оволоділи Кіренаїкою. Італійські війська були повністю деморалізовані й ледве стримували наступ британських частин у Триполітанії.

У січні 1941 р. А. Гітлер мав намір надати Б. Муссоліні допомогу в Греції. Проте втягуватися у війну на Балканах напередодні війни із СРСР він не бажав. У вирішенні цієї справи він поклався на дипломатію. Однак проанглійський переворот у Югославії поламав ці плани. У відповідь німецькі війська напали на Югославію («операція Маріта»).

Майже одночасно німецька армія завдала удару по Греції. Грецька армія капітулювала. Англійські війська, що перебували в Греції, відступили на Крит. Напад на СРСР уже затримувався на місяць, до того ж вимагав напруження й концентрації всіх сил Третього рейху.